

Світлана ЩЕРБАК

ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ КРИВОРІЗЬКОГО СТУДЕНТСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Вип. 2 (36) 2016

УДК 398:378

Щербак С. Художньо-стильові особливості криворізького студентського фольклору; 10 стор.; бібліографічних джерел – 14, мова – українська.

Анотація. Статтю присвячено вивченню записів текстів фольклорної практики студентів Криворізького державного педагогічного університету, а саме повір'їв студентів щодо сесії, які побутують на території м. Кривого Рогу.

Виявлено специфіку студентських повір'їв, їх тематику та проблематику, новизну використаних образів (бомж, міліціонер, пожежник).

Установлено, що стилістично студентські повір'я щодо екзаменаційної сесії оформлено у жанрі порад: переважають прості та складнопідрядні речення; дієслова наказового способу та інфінітиви; слова категорії; оцінні слова. У багатьох повір'ях є обґрунтування та пояснення, чому необхідно поступати саме таким чином, що створює ілюзію «науковості», наукоподібності.

Проаналізовані фольклорні твори демонструють національний характер студента у його регіональному забарвленні, зображують прагнення, мрії, бажання українського студентства загалом.

Ключові слова: студентський фольклор, повір'я, порада, прикмета, художньо-стильові особливості, фольклорна практика.

Виховання молодого покоління, у тому числі й студентства, на основі національних традицій, яке є важливим завданням сучасної освіти, не можливе без повернення інтересу до етнокультурної спадщини українського народу.

Звернення до фольклорних джерел, їх вивчення, на нашу думку, допоможе молодим людям краще зрозуміти свій національний характер, навчитися зберігати духовний та матеріальний досвід народу та розвивати його в руслі традиції.

Для студентів філологічних факультетів невід'ємною складовою навчального вишівського процесу є фольклорна практика, яка проводиться на перших курсах. На необхідність її проведення вказував український фольклорист А. Іваницький, який справедливо зазначав: «... запис народної творчості – одне з чільних завдань фольклористики. Така потреба зумовлена тим, що фольклористика як наука мусить сама створювати фонди наукових документів. Фольклор побутує в усній формі і для теоретичного вчення його необхідно зафіксувати – у вигляді музичних і поетичних текстів, фоно- та кінодокументів, коментарів та описів (обрядів, атрибутів, виконавства» [2, с. 302].

Технологічними вимогами щодо навчально-методичного забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти є наявність робочої програми з кожної навчальної дисципліни навчального плану та робочих програм практик, у тому числі й фольклорної, забезпеченість студентів навчальними та методичними матеріалами [6]. На філологічному факультеті ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет» багато років студенти плідно працюють на фольклорній практиці, збираючи як старовинний, так і сучасний фольклорний матеріал, керуючись робочими програми та методич-

ними рекомендаціями, які були в різні часи розроблені Н. Г. Мельник і С. В. Щербак [5]. Збирання та вивчення народної словесності на території України загалом і в Криворізькому регіоні зокрема дозволяє повніше розкрити етнічну специфіку традиційної культури українців, простежити сучасні тенденції розвитку національних культур етносів [5]. У процесі проходження фольклорної практики студенти повинні орієнтуватися на традиційний і сучасний фольклорний матеріал, оскільки він знаходиться в постійному русі. У цьому сенсі надзвичайно перспективним є збирання та вивчення студентських фольклорних творів із погляду на відображення в них поглядів, прагнень, побажань власне студентства.

Вивченням фольклорних творів, зібраних студентами, займаються багато науковців, з-поміж них: М. Дмитренко, О. Каневська, О. Харчишин, К. Шумов, Т. Щепанська, С. Щербак та інші. Так, О. Харчишин цілу низку статей присвячує вивченню впливу українського традиційного фольклору на сучасне студентське життя, визначаючи його місце у студентській субкультурі (див.: «Народна драма та її елементи у студентському побутуванні (збереженість і розвиток етнотрадицій)» [7], «Пісні повстанської тематики в сучасному молодіжно-студентському репертуарі: традиційне і нове» [8], «Традиційні народні звичаї і фольклор у студентському середовищі (зимовообрядовий цикл)» [9], «Український фольклор у сучасній студентській субкультурі: жанрове окреслення» [10]). Студентські традиції, молодіжна субкультура з етнографічної точки зору детально аналізуються в роботах К. Шумова («Студенческие традиции» [11]), Т. Щепанської («Молодежные сообщества» [12], «Символика молодежной субкультуры: Опыт этнографического исследования системы» [13], «Си-

стема: тексти и традиції субкультури» [14]). Але багато питань, стосовних аналізу сучасного фольклору різних регіонів України, у тому числі й криворізького студентського фольклору, залишаються не розв'язаними.

Отже, **актуальність** теми даної статті полягає у необхідності наукового опису записів сучасних фольклорних творів, аналізу їх тематичних і художніх особливостей, специфіки побутування. На особливу увагу заслуговує вивчення студентського фольклору регіонального масштабу.

Мета статті – охарактеризувати художньо-стильові особливості криворізьких студентських повір'їв щодо екзаменаційної сесії та специфіки їх побутування.

Матеріалом дослідження стали записи повір'їв, які стосуються екзаменаційної сесії, зібрані студентами філологічного Криворізького державного педагогічного університету у 2015 році під час фольклорної практики.

Демократизація, індивідуалізація, диференціація навчання як сучасні напрями розбудови вищої освіти впливають не тільки на навчально-виховний процес загалом, але і на учасників цього процесу – викладачів і студентів. Сучасне студентство стало більш вільним, розкутим, самостійним. Сьогодні студенту під час навчання дозволено дуже багато: вільне відвідування, користування Інтернетом, використання конспектів лекцій як викладача, так і одногрупника, широкий доступ до пошуку необхідної інформації тощо. Він може вибирати різні форми навчання: денну, заочну і навіть дистанційну. Але все ж таки незмінною залишається форма звітності – залік або екзамен, що заставляє «вільну людину» – студента – напружувати всі свої сили та випробувати долю (пощастить / не пощастить). Заліково-екзаменаційний період у студентському житті – це момент своєрідний, який передбачає контраст: удача / невдача, щастя / розчарування. Однак це стосується тільки сесії, тому що, як відомо студентам усіх часів, «від сесії до сесії живуть студенти весело, а сесії всього два рази в рік».

Записані студентами криворізькі повір'я щодо сесії, які ще можна назвати прикметами, порадами, побажаннями, настановами для будь-якого студента («відмінника» чи «відстаючого») на час заліково-екзаменаційної сесії, було згруповано за часовими ознаками (напередодні, ніч, день екзамену) та смисловими (символіка чисел, одягу, зачіски тощо). Тобто студента хвилюють, передусім, такі питання: яким чином краще запам'ятати необхідний матеріал; на які прикмети необхідно зважувати, щоб отримати гарну оцінку.

Важливу роль для сучасного студента є момент **підготовки до заліку чи екзамену**, який іноді проходить напередодні. Тому записані побажання свідчать про те, що: «*При підготовці до іспиту не читайте конспекти, коли щось їсте (заїдаєш пам'ять)*»; «*Під час “перерви” у підго-*

товці до іспиту не слід залишати книжки та конспекти відкритими, бо отримані знання можуть вивітритись»[4].

У значній частині записів криворізького студентського фольклору даються **поради**: як необхідно поводитися перед екзаменом (заліком), що **варто зробити або не робити задля майбутнього успіху**.

На думку досвідчених (бувалих) студентів, саме в **ніч перед іспитом**: «*Не слід мити голову перед іспитом*»; «*У ніч перед іспитом у північ слід визирнути у вікно і, розмахуючи заліковою, тричі крикнути: «Шаро, ловися!»; «У ніч перед іспитом покладіть під подушку книжку та заліковку: знання автоматично “проникнуть”*»; «*Напередодні екзамену слід перев'язати заліковку ниткою і покласти до холодильника. Таким чином ви утримаєте удачу*»; «*Перед заліком або іспитом не можна стригти волосся, бо разом із волоссям ти “обріжеш” своїй без того малі знання. Щоб перестрахуватися, краще не стригтися з самого початку навчального року*»[3].

Наступний етап, який варто виділити у аналізованих записах, – це **ранок** дня екзамену, який теж передбачає немало слушних порад: «*Не застилайте ліжко в день іспиту*»; «*На іспит не можна приходити в обновках або в речах, які ви довод не одягали. Для кращого ефекту можна одягнути саме ту одягу, в якій ви здавали свій перший іспит на першому курсі. Одягаючи ті речі, слід поговорити з ними: “Милі мої, спасибі, що виручили мене тоді, коли я ще була/був зовсім юною / юним, врятуйте ж мене і зараз, коли мій розум затуманили навчання і гори матеріалу... Врятуйте мене, як траплялось не раз!” Не забудьте ніжно погладити речі – це буде приємно їм, і тоді речі вам прийдуть на допомогу*»; «*Коли йдеш на іспит, слід покласти у **лівий** чобіт монетку*» [4].

У студентських повір'ях пов'язуються старовинні та сучасні уявлення: «*У день іспиту робить все **лівою** рукою і ногою, але в аудиторію заходьте **правою** ногою*» [4]. Значимо, що **лівий** – **правий** – одне з головних протиставлень у стародавній міфології, яке В. Войтович у праці «Українська міфологія» трактує наступним чином: «З правої руки людини стоїть добрий ангел, а з лівої – злий... Уставати з ліжка потрібно правою ногою, встанеш на ліву – весь день будеш не в дуці» [1, с. 278].

У сприйнятті сучасного студента **лівий** не має такого негативного забарвлення, а навпаки, в деяких випадках позитивно оцінюється; правильне чергування **лівого** – **правого** веде до успіху: «*На іспиті тягніть білет **лівою** рукою*» [3]; «*Щоб здати іспит “на відмінно”, слід потриматися або доторкнутися до людини, котра тільки що здала іспит “на відмінно”. Після цього схрестить пальці на обох руках з **правої** ноги зайдіть в аудиторію*» [3].

Як вірять криворізькі студенти, під час екзамєну необхідно зважити на символіку чисел: «Щасливе число для іспиту – **п'ять**. Не заходьте в аудиторію **другим, дванадцятим чи двадцять другим**»; «**Білет не слід вибирати, беріть той, що потрапив на очі першим**» [3], а також для успіху бажано доторкнутися до того, хто вже здав іспит «**на відмінно**» [3].

У студентських «сесійних» повір'ях спостерігається відгомін зимових гадань на судженого (спитати ім'я нареченого / нареченої у першого зустрічного – жінки, чоловіка): «**Щоб дізнатися номер білету, який вам випаде на іспиті, попросіть вагітну жінку назвати будь-яке число. Щоб дізнатися, в якому діапазоні знаходиться номер вашого білету, запитайте стару бабусю. Якщо вам відповіли, слід віддячити цукеркою, тоді удача буде на вашому боці**» [3].

Аналіз записаних студентських фольклорних текстів свідчить про вплив на повір'я сучасності: змінилися їх персонажі – замість традиційних баби з водою / цеберком, зайця і навіть чорногокота з'явилися бомж, пожежарний, міліціонер, офіцер, вагітна жінка (люди різних соціальних прошарків): «**Якщо дорогою ти зустрінеш вагітну жінку або офіцера – до прибутку (тобто, добре здаси залік або іспит), якщо ж це буде бомж, пожежарний чи міліціонер – до убутку (не бачити тобі заліку або іспиту як власних вух)**» [3].

Важливими для отримання гарної оцінки у повір'ях стали і спосіб пересування (автобус, маршрутка, поїзд), і оточуючі у транспорті люди, і транспорт або люди, що зустрічаються по дорозі (які рекомендується / не рекомендується рахувати): «**Щоб загадати хорошу оцінку, слід, отримавши щасливого білета в автобусі чи тролейбусі, сидіти між двома близнятами чи тезками**; «**Загадувати хорошу оцінку можна на падаючу зірку або проходячи під мостом, на якому проїжджає електричка, трамвай чи поїзд**»; «**Також для передбачення оцінки на іспиті можна рахувати рідкі прикмети, наприклад, пожежні машини або машини швидкої допомоги, які ви зустріли дорогою; маршруткі та блондинок рахувати не радять (адже блондинки самі не вирізняються розумом)**» [4]. В останній пораді, як бачимо, іронічне відношення до блондинок, яке прийшло у побут із анекдотів через моду на білявий колір волосся.

Змінилися й страви, які рекомендується вживати напередодні іспиту. Старовинні та традиційні борщ, картопля, сало, пироги сучасному студенту ні про що не говорять, замість них з'явилися шоколад, курага, чорнослив, родзинки: «**Щоб випав хороший білет, перед сном можна потерти руки чимось липким та солодким (курагою, чорносливом чи родзинками)**. Таким чином на іспиті, коли ви будете виймати білет, до рук буде «липнути» лише хороше» [3]; «**Можна провести ритуал з шоколадом, котрий поповнює втрачені сили та**

покращує мозкову діяльність. На ніч собі біля ніг кладемо плитки шоколаду, за ніч всі знання виходять зі студента через ноги в шоколадку, а вранці слід її з'їсти, повернувши знання собі» [4]. Цікавим є включення у повір'я його наукового обґрунтування, така «науковість» надає прикметі ознак надійності, правильності, правдивості.

Для українського народу характерна деяка забобонність. На думку В. Войтовича, це «буденна назва повір'їв, які існують хіба що за традицією» [1, с.180]. Відгомін старовинних забобонів знаходимо й в сучасних студентських повір'ях, стосовних сесії, наприклад: «**Нікому не показуйте заліковку під час сесії – вас зглазять**»; «**Якщо ви вже вийшли з дому, але потрібно повернутися, краще цього не робити. Якщо ж ситуація безвихідна, повернувшись додому, подивіться в дзеркало і покажіть собі язика**»; «**Похід за хорошою оцінкою може закінчитись невдало, якщо вам на шляху зустріне бабуся з пустим відром. Аби відвести від себе невдачу на іспиті, слід кинути у відро фантик або плюнути в нього**»; «**Перед іспитом не слід особисто виносити сміття, адже разом з ним ви викинете і накопичені знання**» [4]. Традиційні забобони доповнюються новими, які «науково» обґрунтовуються: «**Коли йдеш на залік чи іспит, не слід наступати на каналізаційні люки, адже таким чином ви “підіймаєте” погану енергію. Щоб її віддати і отримати хорошу оцінку, слід доторкнутися до когось рукою або поприсідати 10 разів**» [4].

Під час сесії не залишаються без участі близькі та рідні студента, тому існують повір'я, в яких родині віддається головна роль: «**Поки студент знаходиться на іспиті, його рідні, знайомі та друзі можуть сварити його поганими словами, згадуючи всі погані вчинки, які він встиг зробити. Ефективність підвищується, якщо уявляти цю людину перед собою або поставити перед собою його фото. Але використовувати цей метод без згоди студента суворо забороняється**» [4]. Це повір'я підтверджує думку, що всі переживають і хочуть найкращого результату для свого студента.

Стилістично студентські повір'я щодо екзаменаційної сесії оформлено у жанрі порад: переважають прості та складнопідрядні речення; дієслова наказового способу та інфінітиви; слова категорії стану (*слід, необхідно*); оцінні слова (*хороший, поганий, гарний, відмінний*). У багатьох повір'ях є обґрунтування та пояснення, чому необхідно поступати саме таким чином, що створює ілюзію «науковості», наукоподібності. Характерною рисою мови студентських повір'їв є поєднання в одному контексті побутової, розмовної, сленгової лексики із книжною, загальнонауковою (пор.: *маршрутка, заліковка, зглазять, шара – енергія, ефективність, метод*). Активне використання таких слів, як-от: *відмінно, іспит, екзамен, залік, сесія, білет, оцінка,*

знання, конспекти, аудиторія і под. – відбиває особливості студентського життя, інтереси та прагнення студентів. Засоби художнього зображення (епітети, метафори, порівняння) практично не використовуються, але є випадки персоналізації (у повір'ї про одяг). У деяких повір'ях спостерігається іронічне відношення до самої поради або до її персонажів – студентів, які хочуть попри все здати сесію на відмінно (*разом із волоссям ти "обріжеш" свої й без того мали*

знання; не бачити тобі заліку або іспиту як власних вух тощо).

Отже, студентські повір'я щодо сесії, які ґрунтуються на давніх студентських традиціях та реаліях сучасного образу життя, є вагомим складовою студентського фольклору. Проаналізовані фольклорні твори демонструють національний характер студента у його регіональному забарвленні, зображують прагнення, мрії, бажання українського студентства загалом.

Література

1. Войтович В. Українська філологія / В. Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.
2. Іваницький А. Українська народна музична творчість / А. Іваницький. – К. : Музична Україна, 1990. – 336 с.
3. Записано студенткою КДПУ Руденко Яною Едуардівною, група УАФ-14/2 у 2015 році від Пахарчука Данила, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг.
4. Записано студенткою КДПУ Іщенко Вікторією Едуардівною, група УАФ 14/2 в у 2015 році від Гриценко Юлії Віталіївни, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг.
5. Фольклорна практика. Робоча програма для студентів Криворізького державного педагогічного університету за спеціальністю «Українська мова та література», «Українська мова та література і практична психологія», «Українська мова та література і мовата література англійська», «Українська мова та література і шкільне бібліотекознавство» // Упорядники: доц. Н. Г. Мельник, доц. С. В. Щербак. – Кривий Ріг : КП ДВНЗ «КНУ», 2015. – 19 с.
6. Філоненко С. О. Усна народна творчість: навчальний посібник / С. О. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.
7. Харчишин О. Народна драма та її елементи у студентському побутуванні (збереженість і розвиток етнотрадицій) / О. Харчишин // Нове життя старих традицій (традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті). Матеріали міжнародної наукової конференції в рамках V Міжнародного фестивалю українського фольклору «Берегиня» / За ред. проф. В. Давидюка. – Луцьк : Інститут культурної антропології; ПВД «Твердиня», 2007. – С. 229–238.
8. Харчишин О. Пісні повстанської тематики в сучасному молодіжно-студентському репертуарі: традиційне і нове / О. Харчишин // Визвольний шлях. – 2006. – № 11. – С. 70–77.
9. Харчишин О. Традиційні народні звичаї і фольклор у студентському середовищі (зимовообрядовий цикл) / О. Харчишин // Народознавчі зошити. – 2005. – № 5–6. – С. 624–637.
10. Харчишин О. Український фольклор у сучасній студентській субкультурі: жанрове окреслення / О. Харчишин // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2010. – Випуск 43. – С. 85–93.
11. Шумов К. Студенческие традиции / К. Шумов // Современный городской фольклор / Под ред. С. Неклюдова. – Москва: Рос. гос. гуманитар. ун-т, 2003. – С. 165–179.
12. Щепанская Т. Б. Молодежные сообщества / Т. Б. Щепанская // Современный городской фольклор / Под ред. С. Неклюдова. – Москва : Рос. гос. гуманитар. ун-т, 2003. – С. 34–85.
13. Щепанская Т. Б. Символика молодежной субкультуры: Опыт этнографического исследования системы. 1986-1989 гг. / Т. Б. Щепанская. – Санкт-Петербург : Наука, 1993. – 340 с.
14. Щепанская Т. Б. Система: тексты и традиции субкультуры / Т. Б. Щепанская. – Москва : ОГИ, 2004. – 286, [2] с.: ил.

Щербак Светлана

ХУДОЖЕСТВЕННО-СТИЛЕВЫЕ ОСОБЕННОСТИ КРИВОРОЖСКОГО СТУДЕНЧЕСКОГО ФОЛЬКЛОРА

Аннотация. Стаття посвящена изучению записей текстов фольклорной практики студентов Криворожского государственного педагогического университета, а именно поверий студентов сессии, которые бытуют на территории г. Кривого Рога.

Выявлено специфику студенческих поверий, их тематику и проблематику, новизну использованных образов (бомж, милиционер, пожарный).

Установлено, что стилистически студенческие поверья относительно экзаменационной сессии оформлено в жанре советов: преобладают простые и сложноподчиненные предложения; глаголы повелительного наклонения и инфинитивы; слова категории; оценочные слова. Во многих поверьях является обоснование и объяснение, почему необходимо поступать именно таким образом, что создает иллюзию «научности».

Проанализированные фольклорные произведения демонстрируют национальный характер студента в его региональной окраске, изображают стремления, мечты, желания украинского студенчества в целом.

Ключевые слова: студенческий фольклор, поверья, совет, примета, художественно-стилевые особенности, фольклорная практика.

Svitlana Shcherbak

ARTISTIC AND STYLISTIC FEATURES OF KRYVYI RIH STUDENT'S FOLKLORE

Abstract. The article is devoted to the study of the texts's records of the folklore practice of students of the Kryvyi Rih state pedagogical University, namely the beliefs of the students at the session, existing on the territory of Kryvyi Rih.

Revealed the specifics of student beliefs, their themes and topics, the novelty of the images (homeless, policeman, fireman).

It is established that stylistically student beliefs regarding the examination session is designed in the genre of advice: dominated simple and complex sentences; the imperative verbs and infinitives; word categories; evaluative words. In many beliefs is justification and explanation of why you need to do it in such a way that creates the illusion of "science", scientism.

Analyzed folklore show the national character of the student in its regional depicting, represent aspirations, dreams, desires of the Ukrainian students in general.

Key words: student folklore, belief, advice, sign, artistic and stylistic features, folk practice.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2016 р.

© *Щербак Світлана Валентинівна* – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та світової літератур Криворізького державного педагогічного університету.